

De oprichting van de Nederlandse Beiaardschool in 1953

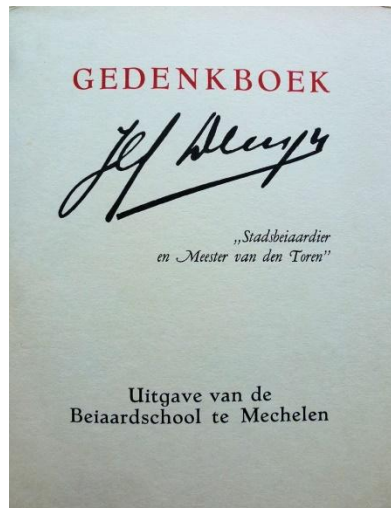
Laura J. Meilink-Hoedemaker

Inhoud

1948: Vrienden van de Amersfoortse Beiaard	2
1949: Amersfoortse Klokkenspel Vereniging.....	3
1950: In gesprek met de overheid en het NKV-bestuur.....	4
1951–1952: Beiaardconcerten en versteken	4
1952: Onderwijs en beiaardexamens in Nederland	5
1952: Vacature stadsbeiaardier en sollicitatieprocedure.....	5
1953: In gesprek met Leen ‘t Hart	6
1953: Wie was Leen ’t Hart	7
1953: Leen 't Hart - stadsbeiaardier van Amersfoort.....	7
1953: Restauratie van Amersfoorts carillon.....	8
24 oktober 1953: Opening van de beiaardschool	8
1953-1954: Het eerste schooljaar.....	10
Epiloog: een gelukkig huwelijk.....	11
Bronnen en literatuur	13
<i>Wouter Paap: Mens en Melodie</i>	<i>13</i>
<i>Henk Enkelaar: regionale pers</i>	<i>13</i>
<i>Leen 't Hart: docent en directeur</i>	<i>13</i>
<i>Archief Eemland.....</i>	<i>13</i>
<i>Museum Klok en Peel in Asten.....</i>	<i>13</i>
<i>Zingende torens, uitgave NKV 1968-1978.....</i>	<i>13</i>
<i>25 jaar Nederlandse Beiaardschool (1978).....</i>	<i>13</i>
<i>E. Bosch-van de Kolk: AKV, 1948-1954.....</i>	<i>13</i>

1948: Vrienden van de Amersfoortse Beiaard

In 1947 trokken twee gebeurtenissen de aandacht van enkele carillonenthousiastelingen in Amersfoort. Allereerst het 25-jarig bestaan van de beiaardschool in Mechelen (1922-1947) en daarmee in verband het verschijnen van het Gedenkboek Jef Denijn. En verder het 30-jarig bestaan van de Utrechtse Klokkenspel Vereniging.

In het Gedenkboek (1947) stond de persoon van Jef Denijn centraal

Een vereniging, een school en een mooi carillon, dat moest toch ook in Amersfoort kunnen. Op 23 september 1948 richtten zij de vereniging “Vrienden van de Amersfoortse Beiaard” op. De vereniging “Vrienden” was een onderafdeling van de Nederlandse Klokkenspel Vereniging (NKV) en met 80 leden de grootste in zijn soort in ons land.

Het eerste bestuur bestond uit de architect G. Adriaans als voorzitter, de musicus Hans Scheifers als secretaris, J. Bos werd penningmeester, en torenwachter C. van Kalveen, Ir. J.S. van Nouhuys en Karel Mengelberg waren leden. De burgemeester Hermen Molendijk (1896-1983) woonde de oprichtingsvergadering bij en nam meteen het woord. De vereniging kreeg tegen het symbolisch bedrag van f 1,- per jaar onderdak in de Plompetoren, een onderdeel van de Muurhuizen en gaf torenwachter Van Kalveen, die ook smid was, opdracht een oefenklavier te bouwen. Stadsbeiaardier Marius van der Werf gaf op 27 september een extra carillonconcert om de oprichting van de vereniging luister bij te zetten.

Beiaardier Marius van der Werf met schapenwollen handschoenen

Doel

Het doel van de vereniging was het carillon een plaats terug te geven in de harten van de Amersfoorters. Daarvoor waren drie dingen nodig: uitbreiding van het carillon in de O.L.V. toren, verbetering van het niveau van de bespelingen en dus het stichten van een opleiding tot beiaardier. Hieruit mag men wel afleiden dat de kwaliteiten van de zittende beiaardier Marius van der Werf, die benoemd was in 1946 en in de jaren dertig een pianostudie had afgerond, niet hoog werden geschat. Niettemin, of misschien wel daarom, verscheen op 12 juni 1948 een groot en geïllustreerd artikel over hem in het Dagblad voor Amersfoort.

De eerste praktische daad van de “Vrienden” was het organiseren van een echt goed concert, waarvoor Cees Roelofs, beiaardier van de Oude Kerk in Amsterdam, werd uitgenodigd. Dit concert vond plaats op zaterdag 30 oktober 1948 en in de plaatselijke pers verscheen daags daarna een lovende recensie van de hand van bestuurslid Hans Scheifes.

Op zaterdag 19 februari 1949 was de NKV voor haar jaarlijkse Algemene Ledenvergadering te gast in Amersfoort. Dr. W. van der Elst uit Utrecht werd benoemd tot opvolger van de onlangs overleden voorzitter dr. J. Casparie. Marius van der Werf gaf op verzoek van B&W een carillonconcert.

De Plompetoren [ook wel Dieventoren genoemd]
in de Muurhuizen van Amersfoort

1949: Amersfoortse Klokkenspel Vereniging

Vanaf april 1949 werd de naam “Amersfoortse Klokkenspel Vereniging” (AKV) gevoerd. Na een bestuurswisseling bestond het volgende bestuur van de AKV uit dhr. Hans Scheifes voorzitter, mej. Louise Bolleman 1e secretaris en mej. E. v.d. Kolk 2e secretaris. De heer W. Bosch zou later in 1949 toetreden als penningmeester als opvolger van dhr J. Bos.

Op 2 augustus 1949 maakte een aantal leden een excursie naar de OLV-toren waar zij door torenwachter Van Kalveen en beiaardier Van der Werf werden rondgeleid. Men zag toen met eigen ogen dat een restauratie van het carillon hard nodig was.

Voor bijzondere bespelingen zoals zomeravondconcerten en ‘oranjeverjaardagen’ deed de AKV een beroep op Herman Teygeler (1908-1969) uit Nijkerk, en ook bij radio-opnamen werd stadsbeiaardier Van der Werf gepasseerd.

1950: In gesprek met de overheid en het NKV-bestuur

Het bestuur van de AKV trad in overleg met het gemeentebestuur. Burgemeester Hermen Molendijk reageerde positief op de ambities van de vereniging en kreeg het college van B&W mee. De gemeente gaf de vereniging een kleine subsidie, voornamelijk om de gastbeiaardiers te betalen. De burgemeester ging op eigen initiatief op informatie uit bij het ministerie in Den Haag met in het achterhoofd de mogelijkheid van rijkssubsidie voor een op te richten beiaardiersopleiding.

De inspecteur voor het onderwijs, Dr. C.L. Walther Boer sprak op 10 januari 1950 met de leden van de AKV. Maar eerder had hij zich al laten informeren door Staf Nees in Mechelen. Nees vond een tweede beiaardschool niet nodig.

In april 1950 verzocht het bestuur van de AKV hun collega's van de NKV de plannen voor een beiaardschool te ondersteunen. Eind april sondeerde NKV-voorzitter Van der Elst zijn medebestuurleden. Het bestuurslid Warnars was bang voor concurrentie met de school in Mechelen, en daarom leek hem één school voor Nederland en België, en dan in Mechelen uiteraard, voldoende. Van der Elst slaagde er toch in alle neuzen in dezelfde richting te krijgen zodat hij namens het NKV-bestuur een brief met adhesie voor het oprichten van een beiaardschool kon opstellen en versturen. De inspecteur ging wel mee in de Amersfoortse initiatieven, maar gaf er in mei 1950 een eigen draai aan. Hij was tegen versnippering van culturele activiteiten en zou geen subsidie verstrekken aan nog weer een instantie. Een eventuele beiaardiersopleiding moest daarom worden ondergebracht als hoofdvak bij de Toonkunst Muziekschool, die daarvoor dan wel subsidie kon ontvangen. De stadsbeiaardier zou tegelijk docent aan de op te richten beiaardopleiding moeten worden en zou daarom een volledig gediplomeerd musicus moeten zijn. Walther Boer schreef op 22 juli 1950 aan B&W van Amersfoort hoe te komen tot subsidie voor een beiaardschool. "Zonder van enige voorkeur te willen doen blijken moge ik te uwer informatie mededelen dat de heer L. 't Hart, thans organist en beiaardier te Delft, deze zomer het einddiploma van de beiaardschool te Mechelen met grote onderscheiding behaalde. Deze Heer is thans gediplomeerd beiaardier en organist." Het bestuur van de AKV had intussen de indruk dat zijn initiatief was afgepakt door het gemeentebestuur, maar schikte zich in de situatie, omdat Amersfoort nog steeds het centrum van beiaardkunst in Nederland zou kunnen worden.

Het klokkenspel in de OLV-toren werd in 1950 nog niet aangepakt, maar een concert op 23 september 1950 door Herman Teygeler uit Nijkerk met een fanfarekorps uit zijn woonplaats was spectaculair en oogstte veel succes. Daarentegen oogstte een arrangement van muziekschooldirecteur Karel Mengelberg voor de speeltrommel minder bijval. De radio wilde dat opnemen voor latere uitzending, maar de AKV raadde dit af, omdat er geen touw aan vast te knopen was, zodat dit de algemene zaak geen goed zou doen.

1951–1952: Beiaardconcerten en versteken

In 1951 draaide de AKV op volle toeren. Op 17 april was de eerste echte jaarvergadering in de Plompetoren. De penningmeester had de vereniging in de plus gehouden. Het niveau van de bespelingen in Amersfoort was verbeterd door het organiseren van de concerten door gastbeiaardiers. In augustus 1951 kwamen Herman Teygeler (1908-1969), Arie Peters (1908-1980) uit Nijmegen en Wim ter Burg (1914-1995) uit Enkhuizen in Amersfoort een zomeravondconcert geven. Van deze concerten verschenen aankondigingen, programma's en recensies in de krant. Tussendoor waren er ook avondbespelingen door Marius van der Werf, naast zijn reguliere bespelingen op de vrijdagse markttag. De twee andere doelen, het opknappen van het carillon en het stichten van een opleiding, schoten niet erg op.

In mei 1951 werd de speeltrommel verstoken. Op het hele uur stond Psalm 150 en op het halve uur het liedje "De paden op, de lanen in". Bij de kwartieren stond "Wie zal dat betalen" en "Hannes loopt op klompen". In december werd het carillon opnieuw verstoken, en dat was maar goed ook, want de Amersfoorters liepen zo langzamerhand te rillen bij "De paden op de lanen in". Op het hele uur kwam nu "Waer dat men sich al keerd of wend" en op het halve uur een "Boerenlied". Van het "Herfstlied"

van Weber stond een strofe op beide kwartieren. In mei 1952 maakte Wim Terburg het versteek voor de speeltrommel.

1952: Onderwijs en beiaardexamens in Nederland

Voor de tachtig carillons in Nederland waren nog geen twintig beiaardiers. De nieuwe opleiding zou naar verwachting het tekort van lieverlede aanvullen. Bovendien leefde onder de toenmalige beiaardiers de wens hun studie met een diploma af te sluiten. De NKV ging daarin mee maar wilde niet wachten op de instelling van een (staats)examen aan een nog op te richten opleiding in Amersfoort en richtte daarom zelf een examen in met de drie onderdelen, mondeling, schriftelijk en praktisch. Sjef van Balkom (1922-2004) legde in Utrecht op de Domtoren op 1 September 1952 als eerste dit examen af. Zijn cijferlijst was nog te achterhalen.

NEDERLANDSE KLOKKENSPEL VERENIGING	
Gevestigd te Utrecht.	
R A P P O R T	
der Commissie voor het examen ter verkrijging van het diploma voor	
<u>Beiaardspel en Campanologie</u>	
van de candidaat <u>J. A. M. van Balkom</u>	
geboren <u>7/12 '22 te Rotterdam</u> te <u>Utrecht</u>	

<u>Algemene eisen</u>	
a solfège	. . . V . . .
b vormleer	. . . V . . .
c piano spel	. . . V . . .
d alg. muziekleer	. . . V . . .
e harmonieleer	. . . V . . .
f muziekgeschiedenis	. . . V . . .
Eindcijfer	<u>. . . V . . .</u>
<u>Schriftelijk examen</u>	
a transcriptie volkslied voor 2 en 4 octaafspel	. . . 8 . . .
b 2 of 3 stemmige polyfons bewerking op gegeven thema	. . . 8 . . .
c ontwerp-versteek voor een 2 en 3 octaafs compositie	. . . 8 . . .
Eindcijfer	<u>. . . 8 . . .</u>
<u>Practisch examen</u>	
a zes originele composities voor beiaard	. . . 8 . . .
b prima vista arrangeren en varieren op gegeven lied	. . . 7 . . .
c improviseren op gegeven thema en vrije improvisatie	. . . 6 . . .
Eindcijfer	<u>. . . 7 . . .</u>
<u>Mondeling examen</u>	
a acoustiek klok, stemmingen, giet- en stemproces, luiklokken, beiaardbouw	. . . 8 . . .
b literatuur campanologie, verspreiding beiaarden, enz.	. . . 8 . . .
c stijlkenis, leergang en opstellen concertprogramma	. . . 8 . . .
Eindcijfer	<u>. . . 8 . . .</u>
v = vrijstelling	
10=uitmuntend	5=bijna voldoende
9=zeer goed	4=onvoldoende
8=goed	3=zeer onvoldoende
7=ruim voldoende	2=slecht
6=voldoende	1=zeer slecht
UITSLAG: <u>gelaagd.</u>	
plaats en datum <u>Utrecht, 1 Sept. '52</u>	
<u>N. van der Elst.</u> voorzitter der Commissie.	

De cijferlijst van Sjef van Balkom.

V = vrijstelling.

1952: Vacature stadsbeiaardier en sollicitatieprocedure

Na vier jaar voorbereiding voor een beiaardschool moest nu in Amersfoort een stadsbeiaardier komen van voldoende zwaarte om de nieuwe opleiding te trekken en de restauratie van het carillon te begeleiden. De bovengenoemde inspecteur voor het onderwijs, Dr. Walther Boer, stuurde op 16 juni

1952 een lijstje met namen van Nederlandse beiaardiers die vóór de oorlog in Mechelen waren gediplomeerd. Hij tekende daarbij aan wie van hen niet voor de functie in aanmerking zou kunnen komen: sommigen waren te oud en drie van hen vielen af wegens hun keuze in de Tweede Wereldoorlog. We noemen hier geen namen. De stadsbeiaardier Marius van der Werf werd geruisloos aan de kant geschoven. In september 1952 verscheen een oproep in Mens en Melodie. Het gemeentebestuur nodigde eind november 1952 de kersvers gediplomeerde Sjef van Balkom uit voor een bespeling, mogelijk een verkapt proefspel. Ook Chris Bos uit De Bilt werd voor een bespeling uitgenodigd. Na afloop van zijn bespeling verstak Bos de speeltrommel. Bos had op dat moment nog geen diploma, maar hij had eerder dat jaar, op 12 juli 1952, in Delft de eerste prijs gewonnen op de twaalfde Nationale Beiaardwedstrijd van de NKV. Het bijschrift bij een foto in de krant van 1 november 1952 vermeldt dat Bos een zeer ernstige kandidaat was voor de functie van stadsbeiaardier.

Chris Bos uit De Bilt gaf een concert op het carillon van de O.L.-Vrouwetoren.

Ook Willem Créman, de blinde stadsbeiaardier van Zwolle en Kampen, toonde zijn ambities voor een gecombineerde baan in Amersfoort. In een interview dat op 24 december 1952 in de krant verscheen, noemde hij grote toekomstmogelijkheden voor de Amersfoortse beiaardschool als tegenhanger van de opleiding in Mechelen. Hij dacht daarbij zelfs aan een uitstraling over geheel West-Europa. Créman was bereid er zijn aanstelling in Kampen voor te laten schieten, maar Zwolle zou hij willen aanhouden, omdat het moderne carillon van Zwolle een welkome aanvulling zou zijn voor de lessen op het Hemony-carillon van Amersfoort.

Gegevens over andere kandidaten of de sollicitatieprocedure zijn na tien jaar, dus in 1962, vernietigd. Wel is zeker dat Chris Bos werd benoemd per 1 januari 1953. Maar bij de medische keuring bleek dat Bos leed aan tuberculose. De aanstelling ging daarom niet door.

1953: In gesprek met Leen 't Hart

Burgemeester Molendijk moet zich de eerdere suggestie van inspecteur Walther Boer hebben herinnerd om ook eens aan Leen 't Hart uit Delft te denken. Hij belde 't Hart op met de vraag waarom deze niet had gesolliciteerd.

't Hart zelf vertelde altijd dat hij voor deze functie was uitgenodigd, maar de werkelijkheid ligt toch iets anders. In de advertentie zou hebben gestaan dat de kandidaat in of bij Amersfoort moest wonen. Maar 't Hart wilde zijn werkzaamheden in Leiden, Dordrecht en Delft niet laten schieten en wilde ook niet verhuizen van Delft naar Amersfoort.

Daarop bracht burgemeester Molendijk in februari 1953 een bezoek aan Leen 't Hart in Delft en al pratende werd er een mouw aan gepast. Verhuizen was niet per se nodig en zonder proefspel werd alles tussen die twee onderling geregeld. Eind februari stond al in de krant dat Leen 't Hart met ingang van 1 april 1953 was benoemd tot stadsbeiaardier van Amersfoort en tot hoofdvakleraar aan de nog op te richten Eerste Nederlandse Beiaardschool.

De benoeming in Amersfoort was voor 't Hart een reden om de aanstelling in Dordrecht, waar hij vrijdags speelde, op te zeggen. Maar met nadruk vermeldt een persbericht uit die dagen dat hij in Delft zou blijven wonen en werken.

Dagblad voor Amersfoort
27 februari 1953

De Tijd, 3 maart 1953

1953: Wie was Leen 't Hart

Sinds 1938 had 't Hart (geb. 1920) samen met Rien Ritter lessen gevolgd bij Delfts stadsbeiaardier Jan Hendrik Storm. Tijdens zijn militaire dienst studeerde hij voor het staatsdiploma orgel, dat hij in 1941 behaalde. In 1943 werden 't Hart en Ritter beiden als adjunct beiaardier in Delft aangesteld. Kort daarvoor was 't Hart benoemd tot organist van de Westerkerk in Delft. Na het overlijden van Storm in 1946 zette 't Hart zijn beiaardstudie voort bij Rotterdams stadsbeiaardier Ferdinand Timmermans. In 1949 won hij de Internationale Beiaardwedstrijd in Rotterdam. Door dit succes aangemoedigd, studeerde 't Hart een jaar in Mechelen bij Staf Nees en Jef van Hoof, waar hij in 1950 zijn diploma behaalde.

In 1951 verbleef 't Hart drie maanden in Vila Formosa bij Sao Paulo in Brazilië en daarna nog twee maanden in Willemstad op Curaçao. Op beide locaties wijdde hij een beiaard in en gaf hij beiaardlessen aan belangstellende amateurs en organisten. In 1952 volgde zijn benoeming tot stadsbeiaardier in Leiden. Enkele koren in Delft en Rotterdam hadden hem als dirigent. Daarnaast gaf hij muzieklessen aan privé-leerlingen.

1953: Leen 't Hart - stadsbeiaardier van Amersfoort

Per 1 april 1953 ging 't Hart ook daadwerkelijk aan de slag in Amersfoort. Als stadsbeiaardier moest hij toezien op de restauratie van het carillon in de OLV-toren. Tegelijkertijd moest hij voorbereidingen treffen voor de beiaardopleiding in Amersfoort, waarvoor hij een aanstelling kreeg aan de stedelijke muziekschool. Zelf nam hij de lessen in beiaardspel, de geschiedenis van de beiaard, het beiaardrepertoire en het versteken voor zijn rekening. Leerkrachten van de Amersfoortse muziekschool, onder wie de directeur Karel Mengelberg (1902-1984) en pianodocent Henk Ramselaar (1896-1965) gaven de overige lessen.

De wekelijkse bespelingen van het Amersfoortse carillon werden gepland op vrijdagmorgen, waarna Leen 't Hart 's middags de beiaardlessen kon geven op de toren. De eerste marktbespeling door 't Hart, op vrijdag 24 april 1953, nog op de 'oude' beiaard, werd enthousiast ontvangen. Rond Pasen maakte hij al opnamen voor de VARA-radio.

Om Leen 't Hart te introduceren bij de Amersfoortse burgerij reisde de Amersfoortse journalist Henk Enkelaar naar Delft voor een paginagroot en fraai geïllustreerd interview met de 'maestro'.

Leen 't Hart bij het klokkenspel van Delft
Foto bij het artikel van Enkelaar

1953: Restauratie van Amersfoorts carillon

De beiaard van Amersfoort onderging in de zomer van 1953 een restauratie en uitbreiding onder advies en toezicht van Leen 't Hart. Tot nu telde het Amersfoorts carillon 33 klokken, namelijk 29 van François Hemony (1658), 1 van Melchior de Haze (1690) en 3 van Jan Albert de Grave (1725). Burgemeester Molendijk was van mening dat een klokkenspel uit de zeventiende eeuw, ook al was het een monument, best veranderd of verbeterd mocht worden. Hij achtte het ook verdedigbaar het spelmechanisme te moderniseren naar de eisen van de tijd. Met een vierde octaaf klokken en twee nieuwe grote klokken (fis en gis) in de bassen bracht de klokkengieter B. Eijsbouts uit Asten het aantal klokken op 47. De klokken werden niet meer in een torenvenster, maar centraal in de lantaarn in een nieuwgebouwde klokkenstoel opgehangen.

24 oktober 1953: Opening van de beiaardschool

De burgemeester belegde op 5 oktober 1953 een voorbespreking over het programma rond de ingebruikneming van het carillon. Het bestuur van de AKV vernam tot zijn verbazing bij deze gelegenheid dat de beiaardschool ook al helemaal in kannen en kruiken was en dat de officiële opening ervan een belangrijk deel van het programma zou uitmaken.

Op zaterdag 24 oktober 1953 begon 's middags om halfdrie in de versierde raadzaal van het stadhuis een bijeenkomst voor genodigden uit geheel Nederland. Onder hen bevonden zich Prof. Dr A. Smijers die de Rijkscommissie voor klokken en klokkenspelen vertegenwoordigde, Dr. W. van der Elst als voorzitter van de Nederlandse Klokkenspelvereniging en Mr. Beekhuis namens het hoofdbestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst. Andere gasten waren beiaardiers onder wie Ferd. Timmermans uit Rotterdam, Toon van Balkom uit Den Bosch, Willem Créman uit Zwolle, C.J. Bute uit Zutphen, Mr. Romke de Waard uit Amsterdam, A.J. de Groot uit Bergen op Zoom, Jan van Alphen uit Culemborg, de heer De Zwaan uit Den Haag, en natuurlijk ook de Amersfoortse stadsbeiaardier

Leen 't Hart. Chris Bos uit De Bilt was er ook weer bij. Maria Blom uit Gouda kreeg als enige vrouwelijke beiaardier ter wereld speciale aandacht van de pers. Ook aanwezig waren de heer en mevrouw B. Eijsbouts en mevrouw Heering uit Leiden. De familie Heering stond het oefenklavier van hun onlangs overleden zoon Reinout in bruikleen af aan de school. Verder waren aanwezig het bestuur van de Amersfoortse Klokkenspel Vereniging en oud-burgemeester mr. J.C. Graaf van Randwijck.

Toespraak burgemeester Molendijk

Volgens burgemeester Molendijk was het carillon een verrijking van het stedelijk leven. Hij vertelde in het kort de geschiedenis van het Amersfoortse klokkenspel, waarbij hij de later veel geciteerde woorden sprak: "De beiaard is het meest democratische instrument ter wereld, hij speelt voor iedereen!"

Was de terugkeer van de gerestaureerde beiaard voor de inwoners van Amersfoort het evenement van de dag, voor velen van buiten de stad was de oprichting van de beiaardschool de belangrijkste gebeurtenis. Burgemeester Molendijk stelde dat de liefde tot het klokkenspel het gemeentebestuur en de Amersfoortse klokkenspelvereniging had doen ijveren voor deze school.

Omdat de opleiding een onderdeel werd van de stedelijke muziekschool Toonkunst overhandigde burgemeester Molendijk na zijn toespraak de sleutels van de Plompetoren aan de heer L.S. Snoek, de voorzitter van het Toonkunstbestuur en met deze symbolische handeling was de opleiding officieel geopend en overgedragen. Snoek sprak in zijn dankwoord dat het bestuur en de directie trots waren dat de beiaardschool als jongste telg op muzikaal-pedagogisch gebied aan zijn hoede werd toevertrouwd. Hij wenste de opleiding een voorspoedige groei toe die zou leiden tot veredeling van het carillonspel in Nederland en verheffing van de volksgeest.

Burgemeester Molendijk overhandigt de sleutels van de beiaardschool aan de voorzitter van de Stedelijke Muziekschool van Toonkunst. archiefnr 09135

Daarna wandelde het gezelschap naar de Plompetoren om de lokalen van de beiaardschool te bekijken. Enkele maanden later zegde de gemeente het 'huurcontract' met de AKV op. De benaming "Nederlandse Beiaardschool" deed misschien denken aan een groot en ruim gebouw, maar het ging om twee boven elkaar gelegen vertrekken van vijf meter in het vierkant. Er stonden twee oefenklavieren en een piano. Men kon gebruik maken van de sanitaire voorzieningen in een nabij gelegen schoolgebouw. Leen 't Hart was tevreden over deze werkomgeving.

De eerste bespeling

Aan de voet van de OLV-toren vond de tweede ceremonie plaats. Op verschillende punten van de stad waren acht plaatselijke muziekkorpsen hun mars begonnen naar de O.L. Vrouwetoren. Nu richtte

burgemeester Molendijk zich op het afgeladen plein, staande aan de voet van de toren, tot zijn stadgenoten. Van de tweede omloop van de toren klonken daarna bazuinen waarna Leen 't Hart om 5 uur zijn eerste concert begon. Het eerste gedeelte van het programma werd overstemd door de al weer afmarcherende muziekkorpsen.

't Hart speelde onder meer de première van de Sonatine van Wouter Paap. Paap had deze sonatine aan de beiaardschool opgedragen. Tussen 6 en 7 uur konden tal van gastbeiaardiers het carillon bespelen, waarna Leen 't Hart om 8 uur 's avonds een tweede concert gaf. Met zijn twee programma's bediende Leen 't Hart een breed publiek.

Burgemeester Molendijk stond vrijwel de gehele dag in het middelpunt van de belangstelling. Het was ook allemaal zijn project geweest. De rol van Leen 't Hart was tamelijk bescheiden, hij hoefde alleen maar te spelen.

Programma bespeling 5-6 uur

Wilhelmus
Drie Valerius liederen
Mars voor beiaard – Leen 't Hart
Drie oud-Nederlandse liederen
Passepied – Willem Pijper
Sonatine – Wouter Paap
Drie Nederlandse liedjes
Lobe den Herrn – Gerard Boedijn

Programma bespeling 8-9 uur

Preludium – Jef Denijn
Oud- Nederlandse liederen
Gigue – Couperin
Menuet - Beethoven
Zuid-Afrikaanse liedjes
Pizzicato – Leon Délibes
Menuet – Luigi Boccherini
Improvisatie over Au clair de la lune
Lied – Franz Schubert
Lied – Johannes Brahms
Jesu joy of man's desiring - Bach

Het automatische spel was bij de ingebruikneming in oktober 1953 nog niet gereed, maar daar sprak niemand over. Pas in december leverde Eijsbouts het automatisch speelwerk op. In de winterse kou en samen met de torenwachter Van Kalveen en stadstimmerman Hendriksen stak Leen 't Hart in december als eerste melodie een Valeriuslied op de trommel.

1953-1954: Het eerste schooljaar

Leen 't Hart was de lessen al in april 1953 begonnen met acht leerlingen. Officieel begon de school in september, nu met nog maar zes leerlingen.

Karel Borghuis (1927-1992) uit Oldenzaal, had thuis de beschikking over een oefenklavier en bespeelde op oproep het carillon in de Plechelmustoren. Hij had al een staatsdiploma orgel.

Gijs Brinks (1930-1987) uit Baarn was de jongste van het stel, maar toch al in het bezit van diploma's voor kerkmuziek.

Piet Zwart (1921-1987) uit Middelstum was daar beiaardier en bespeelde ook de carillons van Appingedam en Winschoten. Hij had al een staatsexamen voor muziek op zak.

Henk Herzog (1910-1975) uit Den Haag kwam als enige uit het Westen van Nederland. Ook hij was een gediplomeerd musicus en kon zich dus helemaal op het beiaardspel toeleggen.

Jan van Alphen (1917-1981), een verzekeringsagent uit Culemborg, moest het volledige programma doorlopen.

De Amersfoorter **Jos Serré** was een zakenman en beschouwde carillon spelen zuiver als liefhebberij. Hij moest alle theoretische vakken volgen, maar was technisch zover gevorderd dat hij al dikwijls op zaterdagochtenden op de O.L.-Vrouwetoren te horen was. Ook in Nijkerk en Barneveld en in vele andere delen van het land bespeelde Serré carillons, wanneer hij daar voor zaken vertoefde.

De vrijdagochtend begon in de Dieventoren met de theorielessen en de droge lessen op het oefenklavier. 's Middags gaf 't Hart de praktijklessen, tot oktober nog op het studieklavier in de Dieventoren, maar al gauw werden de praktijklessen ook op de O.L.-Vrouwetoren gegeven. De sfeer was joviaal en kameraadschappelijk, zodat men eigenlijk moeilijk kon spreken van een school. Met de koffiepote op tafel en een pijp in het hoofd zat leraar Leen 't Hart gemakkelijk in een rieten stoel te luisteren naar zijn leerling. Het spel op het oefenklavier klonk alsof er een mud aardappels over een lege zolder werd leeggestort. Maar volgens 't Hart ging het hier niet om het geluid, maar om de juiste slag en het tempo. Aan het einde van het eerste leerjaar werden nog geen examens afgenomen. Wel gaven de zes leerlingen gezamenlijk op vrijdag 9 juli 1954 een openbare uitvoering.

Les in de Dieventoren. In het midden docent Leen 't Hart.

In het eerste leerjaar moest praktisch al het lesmateriaal nog worden geschreven. Zowel de leraar als de leerlingen staken daar met liefde en toewijding veel uren in, zodat hun werk ook voor de na hen komende leerlingen van groot nut zou zijn.

Leen 't Hart en Karel Mengelberg (staand rechts achter) en hun leerlingen (vlnr) Jos Serree, Henk Herzog, Piet Zwart, Jan van Alphen en Gijs Brinks. Karel Borghuis ontbreekt op deze foto. Op de achtergrond het oefenklavier van Reinout Hering. Illustratie uit Mens & Melodie.

Epiloog: een gelukkig huwelijk

De gemeente Amersfoort had de meeste activiteiten overgenomen van de Amersfoortse Klokkenspel Vereniging. De drie doelen van de AKV: verbetering van het carillon, verhoging van het spelniveau en het stichten van een opleiding, waren bereikt: Het carillon was gerestaureerd, beiaardier Van der Werf

was opgevolgd, Leen 't Hart gaf vanaf 1954 zomeravondconcerten en de opleiding was van start gegaan.

De Amersfoortse Klokkenspel Vereniging hief zichzelf op in de jaarvergadering van april 1954. Een beetje rancuneus, maar toch tevreden met het resultaat. Een belangrijk neveneffect van de activiteiten van het bestuur mag niet onvermeld blijven. De penningmeester trouwde op 2 juni 1954 met de secretaresse.

De heer en mevrouw Bosch – van de Kolk hebben de activiteiten van de Beiaardschool jarenlang met belangstelling gevolgd. Mevrouw Bosch gaf in 1978, bij het 25-jarig bestaan van de Beiaardschool, in een diner-speech haar visie op de in dit artikel besproken gebeurtenissen.

Mevrouw Bosch zou zich voortaan richten op een ander Nederlands erfgoed, namelijk klederdrachten. Er is een prijs naar haar genoemd. De website van die prijs vermeldt het volgende:

De prijs is vernoemd naar Eef Bosch-van de Kolk, die van het begin af aan betrokken was bij de Stichting Nederlandse Volksklederdrachten 'Collectie Koningin Wilhelmina'. Vanaf 1948 zat zij in het Comité, later de Stichting, eerst als penningmeester en vervolgens als secretaris. Omstreeks 1975 werd zij voorzitter. Zij heeft zich gedurende al die jaren bijzonder actief ingezet voor het behoud van streekdrachten en het verspreiden van kennis daarover. Bij haar afscheid in 1991 kreeg zij het Erekrus van de Huisorde van Oranje, uitgereikt door de directeur van het Koninklijk Huisarchief. Van de Stichting ontving zij als eerste ontvanger van de naar haar genoemde prijs een bronzen penning.

Bronnen en literatuur

Wouter Paap: Mens en Melodie

De Utrechtse componist en publicist Wouter Paap (1908-1981) richtte in 1946 het maandblad Mens en Melodie op. Paap was in de jaren dertig onder de indruk geraakt van het beiaardspel van Staf Nees. Paap besteedde in artikelen en in de nieuwsrubriek veel aandacht aan het klokkenspel in het Nederland van na de Tweede Wereldoorlog. Daarin neemt de oprichting van de Nederlandse Beiaardschool een duidelijke plaats in. Paap verzocht het bestuur van de NKV hem van tijd tot tijd van relevante informatie te voorzien. De eerste tien jaargangen van Mens en Melodie bieden zodoende een betrouwbaar kader voor de ontstaansgeschiedenis van de Nederlandse Beiaardschool.

Henk Enkelaar: regionale pers

Een tweede belangrijke bron voor deze geschiedenis van de Nederlandse Beiaardschool vormen de publicaties van Henk Enkelaar (1929-1997). Als journalist in Amersfoort heeft hij vanaf het begin in 1953 gepubliceerd over de beiaardschool. Hij maakte deel uit van het eerste bestuur van de Stichting NBS, dus vanaf 1956. Hij schreef in 1959 een artikel voor het eerste exemplaar van Klok en Klepel. En in 1990 gaf hij een terugblik in de bundel 45 years.

Leen 't Hart: docent en directeur

Leen 't Hart was de eerste docent per 1953 en directeur per 1956. In gesprekken en in zijn archieven kwamen details aan de orde die de officiële stukken nooit haalden. Zijn verzameling van krantenknipsels was een aanleiding verder te zoeken in Amersfoortse kranten op internet en in het Amersfoorts stadsarchief.

Archief Eemland

Het stadsarchief van Amersfoort in het archief Eemland beheert dossiers over de oprichting van de beiaardschool, over de Amersfoortse Klokkenspel Vereniging en over carillonconcerten in Amersfoort.

Museum Klok en Peel in Asten

Het archief van de Nederlandse Klokkenspel Vereniging bevindt zich in dit museum.

Zingende torens, uitgave NKV 1968-1978

Pagina Amersfoort

25 jaar Nederlandse Beiaardschool (1978)

Bijdragen van Leen 't Hart en Hermen Molendijk

E. Bosch-van de Kolk: AKV, 1948-1954

In: Klok en Klepel nr 23, december 1979.